

Tajemství jména

JAN DOSTAL

„Mami, kdy má svátek teta Žaneta?“

„27. prosince.“

„A proč zrovna 27. prosince?“

„Protože to tak stojí v kalendáři.“

„Co tam stojí?“

„Že všechny Žanety, co jich je, slaví ten den svátek.“

„A to ho nemůžou slavit jindy?“

„Ne.“

„A kdo to tak nařídil?“

Vždyť jsem ti řekla, že to tak stojí v kalendáři. Co tam stojí, to platí. Tak to přikazuje náš stát.“

Ano, ta maminka to říká dobře. Kalendář je skutečně výtvorem státu. Je v podstatě dodnes výtvorem zvláštní státní komise, která byla zřízena minulým režimem a měla za úkol stanovit, který den má každý občan podle svého jména přijímat blahopřání, možná i dárky, možná i zasednout k sváteční tabuli. Není to legrační, že takové věci předepisuje stát?

Asi ano. Také to kdysi, ještě před sto lety, bylo úplně jinak. Tehdy také ještě platil jiný kalendář, takový, jaký stále platí v řadě evropských států. Až asi do konce devatenáctého století rodiče také vybírali jména svým dětem jinak než dnes, ne jenom na základě toho, že se jim určité jméno z nějakého důvodu líbilo, že dobře znělo jejich sluchu. Jméno nebylo považováno za pouhou, orientační pomůcku, ale mělo působit, mít vliv na život dítěte. Že jméno je vlastně jen náhodný zvuk, který sám o sobě nic neznamená, to je teprve moderní myšlenka. Zalistujeme-li ve Starém zákoně, zjistíme - možná s překvapením - že tam všechna jména sama osobě něco vypovídají, něco znamenají. Jméno Mojžíš znamená „vytažený z vody“. Jozue (nebo Ježíš, původně šlo o totéž jméno) znamená „Hospodin, dárcе spásy“. Samson - „slunci podobný“, Šalomoun - „mír“, Izajáš - „Hospodin vysvobozuje“.

Nebyla to jenom izraelská zvláštnost. V antickém Řecku se setkáváme s tím, že jména nejenom měla zřetelný význam, ale někdy dokonce podivuhodně vystihovala budoucí povahu nebo osud svého nositele: Aristeidés - „člověk nejlepší podoby“, Themistoklés - „proslulý spravedlností“, Empedoklés - „proslulý neochvějností“, Periklés - „široko daleko slavný“. Svátý Pavel si své původní jméno Saul, pořečtěné do tvaru Saulos („vznešený“), změnil na Paulos („nepatrný“). Podobně měla jména i u ostatních starověkých národů přinejmenším naznačovat svým nositelům jistý životní směr, připomínat jim nějaký ideál nebo podobně.

V křesťanském středověku se vžil jiný způsob dávání jmen. Když se narodilo dítě, snažili se mu rodiče volbou jména zajistit ochranu některého obyvatele nebes. Bylo pro ně samozřejmé, že v nebeském světě přebývají nesmrtelné bytosti těch, o nichž mluví Starý i Nový zákon, stejně jako těch, kdo svůj život zasvětili službě Kristu - mučedníkům, šířitelům křesťanství, velkých modlitebníků, význačných představitelů církve. Měli důvěru, že ti všichni jsou nadále ochotni pomáhat v duchu Kristově lidem na zemi. Svěřovali proto své dítě ochraně některého z nich tím, že mu při křtu dali jeho jméno. Křest určující budoucí pozemské jméno byl pokaždé slavnostním svátostním úkonem, spojujícím nového občana země s žehnajícími silami nebes. Jméno pak mělo po celý život poukazovat na nebeského průvodce člověka.

Co tehdy znamenalo „slavit svátek“ dítěte? Že rodina šla ten den do kostela a zúčastnila se mše, při níž byl podle církevního kalendáře každý den vzýván určitý světec. Pokřtěnému člověku tak mše každý rok připomněla význam jeho jména - jeho spojení s některou bytostí dlící v nebeském světě. To byl tehdy „svátek“: „posvěcení“ člověka jakožto nositele určitého jména.

Podle čeho se určovalo, kterému světcovi má být v kalendáři zasvěcen ten či onen den? To pochopitelně neurčoval stát, ale církev. Nevládla v tom libovůle. Obyčejně to byly pamětní dni, zejména ty, které připomínaly smrt příslušného světce. Tak byla například vzpomínka na svatého Václava stanovena na 28. září. Někdy byl pamětní den stanoven i na základě vnitřních duchovních souvislostí. Jako je přirozené, že slavíme Vánoce za nejtmaějšího zimního období, kdy nás sama příroda podněcuje, abychom se soustředili do nitra a snažili se prožít narození Božího dítěte v lidské duši, tak je přirozené, že si připomínáme Jana Křtitele - toho, jehož duše byla neochvějně odevzdána Bohu Otci, prostupujícím všechen svět - na začátku vrcholného léta, kdy i naše duše se šíří do prosluněného, prosvětleného okolí a kdy jde o to, zdali od tohoto rozšíření očekáváme leda příjemné smyslové dojmy, nebo zdali se jím staneme vnímavějšími pro působnost nebeských sil v hýřivém přírodním životě. (Nemluvě o tom, že půlroční odstup mezi narozením Jana Křtitele a Ježíše Nazaretského vyplývá z líčení Lukášova evangelia.) Sváteční dny tedy nebývaly určovány namátkově, ale měly svůj řád, svou logiku.

Že se někdo jmenoval „Jan“, nebylo to nejdůležitější. Mohl totiž za svého nebeského ochránce považovat Jana Křtitele; pak měl „svátek“ 24. června. Ale mohl mít za ochránce Jana Evangelistu a mít „svátek“ 27. prosince. Někdy si lidé toto bližší určení dávali i do svého občanského jména: Jan Křtitel Vaňhal, Jan Evangelista Purkyně.

S postupnou ztrátou náboženskou vroucností se od konce středověku vytrácelo obecné povědomí o významu jména. Lidé už nepovažovali za samozřejmé slavit svůj svátek v kostele. Ale aspoň ještě spojovali své jméno s některou biblickou nebo jinou významnou křesťanskou osobností z minulosti. Vedle toho se ovšem udržovala i tradice předkřesťanských a historických jmen z příslušné země (u nás například Spytihněv, Vladislav, Oldřich), přičemž i tyto historické osobnosti byly také pocíťovány jako „patroni“, jako neviditelní ochránci. Rodiče často chápali datum narození dítěte jako „pokyn shůry“, koho by mu měli stanovit za patrona. Tak se stávalo, že děti slavily narozeniny i jmeniny ve stejný den.

Později se ujal zvyk dávat dítěti několik křestních jmen - navozovat spojení hned s několika nadsmyslovými ochránci (Jan Mana Plojhar), nebo tak spojit tradici církevní s národní (například František Ladislav Čelakovský). U nás stanovila vyhláška ministerstva vnitřní k zákonu z roku 1949, že občan smí mít pouze jedno jméno. Zjednodušení administrativy bylo uznáno za důležitější než ochrana občana shůry.

V zemích, kde se rozšířil protestantismus, mizelo uctívání světců; proto se místo jmenin zdůrazňovala oslava narozenin. Namísto vzhlížení vzhůru k nebeskému světu jakožto říši, kde jsou shromážděny nejvýznamnější osobnosti minulých dob, zaměřil se pohled na narození pozemského člověka. Namísto prosby o požehnání v liturgickém obřadu nastoupilo hodování a obdarování pozemského oslavence (čímž nemá být řečeno, že by narozeniny neměly být podnětem k vděčnému zamyšlení nad existencí určitého člověka).

Původní církevní kalendář, církví během let stále doplňovaný, zůstával v platnosti až do dvacátého století i u nás. Ve dvacátém století se z nekatolických zemí rozšířil zvyk dávat dětem jména už jen podle vkusu rodičů nebo podle rodinné tradice, ale stále častěji jen a jen z hlediska zvukového půvabu (Alan, Uve, Dušan, Monika a podobně). Historický původ jmen se vytratil z obecného povědomí. Někdy se volila jména i podle politických sympatií, například u nás za druhé světové války a těsně po ní jména ruská.

Roku 1912 vydal Rudolf Steiner kalendář velice odlišný nejen od těch dnešních, ale i od kalendářů z minulosti. Zahrnoval dobu od Velikonoc (respektive od 1. dubna) 1912 do dubna

1913. Pro jednotlivé týdny v něm byly poprvé otištěny průpovědi „Kalendáře duše“. Týdny nezačínaly pondělkem, nýbrž nedělí. Ke každé týdenní stránce byl připojen znak připomínající, ve kterém souhvězdí zvěřetníku stojí Slunce. Tyto znaky se v něčem podobaly známým značkám zvěřetníkových znamení, ale představovaly jejich rozpracování a prohloubení. Měly to být kresby „vyjadřující charakteristickým intuitivním obrazem zážitků světových jevů, jaký člověk může mít v příslušných měsících za vycházejícího Slunce“. Nejzajímavějším rysem kalendáře bylo však přidělení křestních jmen jednotlivým kalendářním dnům. Steiner tady spojil různé církevní tradice pamětních dní ještě s tradicí německých historických jmen, takže skoro u každého dne je uveden větší počet jmen. U mnoha z nich je ještě připojena poznámka, o koho jde. Často se objevují jména dnes už zapomenutá. Tak se dnes sice ještě setkáváme s ženským jménem Apolena, ale sotva kdo tuší jeho původ; ve Steinerově kalendáři se to dovídáme - k 18. dubnu čteme: „Apollonius (křesťanský filozof druhého století)“ —jméno, z něhož bylo odvozeno jméno Apolena. Nebo vedle dodnes uznávaného svátku apoštolů Petra a Pavla (29. června) najdeme v kalendáři ještě na 16. dubna připomínku jiného Petra, křesťanského spisovatele ze šestého století, dále 25. 11. Petra Zlatoústého, arcibiskupav Ravenně v pátém století, 9. 1. „Petra ze Sebasta“, a ještě další dva Petry, „křesťanské moralisty“, 22. 2. (ten den se pak podle ustanovení naší státní kalendářové komise stal svátkem veškerých Petřů).

Kalendářní komise v podstatě zrušila možnost, aby rodiče dali dítěti jméno poukazující na určitého světce, kterého by chtěli mít za jeho ochránce, a aby podle toho určili i spirituálně odůvodněný den jeho jmenin. Stát nezajímá, že bylo často více světců téhož jména. Různých Janů je ve Steinerově kalendáři osm, ale podle úředního nařízení existuje pouze jediné jméno „Jan“ se „svátkem“ 24. června.

V předmluvě ke kalendáři se Steiner zmiňuje, proč uvádí tolik jmen: „Výroční pamětní dni pochopitelně neusilují nikde o úplnost. Jsou opatřeny jmény tak, aby to, co je uvedeno, mohlo být užitečné pro toho, kdo by chtěl sledovat duchovní vývoj lidstva.“ Nezmiňuje se, o tom, že by uvedená jména mohla sloužit i rodičům při hledání jména pro nově narozené dítě. Ale když se ho antroposofka C. Benkendörferová otázala právě na toto, odpověděl: „Není vůbec lhostejné, jaké jméno musí člověk nosit po celý život. Vyberte z Kalendáře duše (míněn je kalendář 1912/1913) některé jméno, a to z půlroku, který následuje po narození, nikoli z předešlého.“

Když se lidé obraceli s podobným dotazem na prvního českého faráře Obce křesťanů Josefa Adamce, radil jim, ať vyberou jedno jméno obecně křesťanské a jedno jméno z české historické tradice. Když potom vyšlo nařízení, že občan smí mít pouze jedno jméno, zachovával se v. Obci křesťanů přesto zvyk, že nově narozené dítě bude mít jedno jméno „veřejné“ a jedno „esoterní“.

Jistě se dnes rodiče nemusí cítit vázání jakoukoli tradicí a jistě existuje pro volbu jména více hledisek. Nezapomínejme také, že mnoho matek už před narozením dítěte cítí, které jméno pro ně bude nejvhodnější. K obnově náboženského života ale patří i obnova péče o volbu jména. V každém případě by bylo požehnáním, kdyby člověk mohl cítit i dnes, že jeho jméno mu staví před oči jistý životní ideál a že i jeho jméno ho může osobitým způsobem spojovat s vyšším světem.